

УДК 330.341.1

Гаєвська Л.М.

кандидат економічних наук, доцент,
Університет державної фіскальної служби України

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ОЦІНКА

THE INNOVATIVE POTENTIAL OF ENTERPRISE AND ITS EVALUATION

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто наукові підходи до структуризації та оцінки інноваційного потенціалу підприємства. Розкрито сутність поняття «інноваційний потенціал підприємства» як джерело розвитку науки і технології. Визначено основні показники забезпечення підприємства ресурсами для реалізації інноваційного потенціалу, та його оцінки. Досліджено можливість застосування функції бажаності для оцінки інноваційного потенціалу. Прослідковано уніфіковану методику оцінки використання інноваційного потенціалу.

Ключові слова: інновації, інноваційний потенціал підприємства, показники оцінки інноваційного потенціалу, ресурсний підхід, шкала бажаності.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены научные подходы к структуризации и оценке инновационного потенциала предприятия. Раскрыт смысл понятия «инновационный потенциал предприятия» как источника развития науки и технологии. Определены основные показатели, которые обеспечивают предприятие ресурсами для реализации инновационного потенциала и его оценки. Исследованы возможности применения функции желательности для оценки инновационного потенциала. Изучена унифицированная методика оценки использования инновационного потенциала.

Ключевые слова: инновации, инновационный потенциал предприятия, показатели оценки инновационного потенциала, ресурсный подход, шкала желательности.

ANNOTATION

The scientific approaches to the structuring and evaluation of the innovative potential of enterprise were considered in the article. The essence of the concept of the innovative potential of enterprise as a source of development of science and technology was disclosed. The main indicators of providing with resources of enterprise for realization of the innovative potential and also indicators of its evaluation were determined. The possibility of using the desirability function for assessment of the innovative potential was researched. The unified methodology of evaluation of using the innovative potential was observed.

Keywords: innovations, the innovative potential of enterprise, indicators of evaluation of the innovative potential, the resource approach, the desirability scale.

Постановка проблеми. Спроможність підприємства ефективно конкурувати на ринку залежить від рівня розвитку його інноваційного потенціалу, оскільки саме оцінка інноваційного потенціалу дає можливість визначити ключові переваги підприємства, рівень інноваційності його продукції та використовуваних технологій, що закладають основу конкурентних переваг. Інноваційний потенціал підприємства є багатогранною економічною категорією зі складною структурою, що ускладнює завдання аналізу та оцінки його реалізації. Саме тому актуальними завданнями для економічної науки залишаються питання детального дослідження та визначення уніфікованої методики оцінки

використання інновацій та діагностики реалізації інноваційного потенціалу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

До найбільш вагомих розробок у напрямі оцінювання інноваційного потенціалу підприємства належать роботи таких науковців, як: Л.І. Федулова [13], С.М. Ілляшенко [6], М.К. Бондарчук [1], М.П. Войнаренко [2], В.А. Гришко [3], В.І. Захарченко [5], Р.А. Фатхутдінов [12] та ін. Проте на сьогоднішній день у науковій літературі існують досить різні підходи. Це свідчить про актуальність теми, що і зумовило вибір напряму дослідження в науковому та практичному аспектах.

Мета статті полягає у дослідженні та аналізі наукових підходів до визначення поняття «інноваційний потенціал підприємства та його оцінка». Для досягнення поставленої мети необхідно провести аналіз наявних поглядів щодо визначення понять «інноваційний потенціал підприємства» та «інноваційні ресурси», а також їх оцінку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасне середовище господарювання зумовлює необхідність пошуку нових ідей та систематичне цілеспрямоване новаторство підприємницької діяльності. Вдосконалення виробничо-господарських процесів, визначають напрями майбутнього розвитку організації, які ґрунтуються на нових підходах до задоволення потреб ринку. Нині інновації – це найскладніше та водночас найнеобхідніше явище, яке визначає економічне зростання, розвиток і стійкість фінансово-господарської діяльності будь-якого підприємства.

Комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал. Це поняття є концептуальним відображенням феномену інновацій. Зовсім недавно воно увійшло до числа термінів економічної науки як економічна категорія, але в сучасній економічній літературі, у тому числі й українській, відсутнє однозначне його визначення. У наукових працях цей термін уживається, як правило, операційно, під час вирішення інших науково-пізнавальних завдань. У багатьох дослідженнях автори концентрують свої зусилля на вивченні окремих сторін інноваційного потенціалу, тому в літературі представлено специфічні визначення, які недостатньо співвідносяться. Іноді

поняття «інноваційний потенціал» ототожнюється з науковим, інтелектуальним, творчим та науково-технічним потенціалом.

У широкому розумінні поняття «потенціал» – це засоби, запаси, джерела, що є в наявності й можуть бути використані, приведені в дію для досягнення певної мети, виконання плану, виконання завдань реалізації можливостей будь-якої соціальної системи у певній сфері.

Ефективна реалізація потенціалу підприємства характеризує готовність його до стабільної виробничої діяльності та сприйняття інновацій як таких. Саме інновації в усіх сферах стали нормою ХХІ ст. Вважаємо, що саме готовність до сприйняття інновацій буде важливішим фактором, адже практика показує, що ті підприємства, які швидко втілювали нововведення і з самого початку наголосили на інноваціях, зуміли досягти відмінних результатів. Це такі компанії, як Toyota, IBM, Coca-Cola, General Electric тощо. Проаналізувавши багатоваріантність поняття «інноваційний потенціал підприємства», можна стверджувати, що більшість авторів керуються так званим ресурсним підходом, тобто визначають інноваційний потенціал підприємства як сукупність ресурсів або їх комбінацію. Порівнюючи визначення категорії «потенціал» із категорією «ресурси» (від франц. ressource – допоміжний засіб), що трактується як цінності, запаси, джерела засобів, доходів, до яких звертаються за необхідності, можна

побачити істотну ідентичність цих термінів. Оскільки і ресурси, і потенціал одночасно є і результатом діяльності суб'єкта, й умовою її продовження, деякі дослідники застосовують ці терміни як синонімічні.

Слід зазначити, що повне ототожнення категорій «ресурси» і «потенціал» неприпустимо, оскільки, незважаючи на близькість досліджуваних понять, між ними існують відмінності з позицій їхньої сутності, структури та джерел. Такої точки зору дотримується С.В. Онишко, яка стверджує, що зв'язок між категоріями «ресурси» і «потенціал» полягає в тому, що ресурси становлять частину потенціалу, точніше частку використаної (задіяної) частини потенціалу [8, с. 67–74]. Ресурсна забезпеченість інноваційного потенціалу є базою для його формування, до складу якої входять наступні основні компоненти з різним функціональним призначенням: матеріально-технічні, інформаційні, фінансові, людські та інші види ресурсів.

Інноваційний потенціал можна охарактеризувати як складник економічного потенціалу, який містить систему ресурсів, здібностей та можливостей, що забезпечують здатність здійснювати інноваційну діяльність, упровадження досягнень НТП, розроблення та реалізацію нововведень та підтримку інноваційного процесу, дають змогу перейти в якісно новий стан розвитку для досягнення конкурентоспроможності економіки [15, с. 159–171].

Таблиця 1

Показники ресурсного забезпечення підприємства для цілей реалізації інноваційного потенціалу

Показник	Розрахунок показника	Нормативне значення
1. Коефіцієнт забезпеченості інтелектуальною власністю, K_{iv}	Права на комерційні позначення, права на об'єкти промислової власності, авторське право та суміжні з ним права / нематеріальні активи	$K_{iv} = 0,10-0,15$ – стратегія інноваційного лідера $K_{iv} = 0,05-0,10$ – стратегія інноваційного послідовника
2. Коефіцієнт кваліфікації персоналу, зайнятого в інноваційній сфері, $K_{пер}$	Чисельність працівників, зайнятих в інноваційній сфері / Середня чисельність працівників підприємства	$K_{пер} = 0,20-0,25$ – стратегія інноваційного лідера $K_{пер} = 0,15-0,20$ – стратегія інноваційного послідовника
3. Середня частка приросту продукції за рахунок інтенсифікації виробництва, ΔQ	$\Delta Q_{int} = 100 \cdot (1 - \frac{\Delta Z}{\Delta P}) \%$ ΔZ – приріст застосованих ресурсів за період, ΔP – приріст обсягу продукції за певний період	$Q_{int} = 0,20-0,25$ – стратегія інноваційного лідера $Q_{int} = 0,15-0,20$ – стратегія інноваційного послідовника
4. Коефіцієнт забезпеченості устаткуванням, необхідним для інноваційної сфери, $K_{зв}$	Вартість виробничого устаткування, пов'язаного з технологічними інноваціями / Вартість устаткування виробничого призначення	$K_{зв} = 0,25-0,30$ – стратегія інноваційного послідовника $K_{зв} = 0,15-0,25$ – стратегія інноваційного лідера
5. Коефіцієнт освоєння нової техніки, $K_{нт}$	Вартість уведених основних фондів / Середньорічна вартість основних виробничих фондів	$K_{нт} = 0,35-0,40$ – стратегія інноваційного лідера $K_{нт} = 0,30-0,35$ – стратегія інноваційного послідовника
6. Коефіцієнт освоєння нової продукції, $K_{нп}$	Обсяг реалізації нової продукції / Загальний обсяг реалізації	$K_{нп} = 0,45-0,50$ – стратегія інноваційного лідера $K_{нп} = 0,40-0,45$ – стратегія інноваційного послідовника
8. Коефіцієнт інноваційного зростання, $K_{із}$	Витрати підприємства на інноваційну діяльність / Загальний обсяг витрат підприємства	$K_{із} = 0,55-0,60$ – стратегія інноваційного лідера $K_{із} = 0,50-0,55$ – стратегія інноваційного послідовника

Джерело: згруповано автором на основі [4; 10; 11]

Таблиця 2

Показники оцінки реалізації інноваційного потенціалу

Показник	Шкала бажаності $D = \sqrt[n]{\prod_{i=1}^n d_i}$				
	Дуже добре 1,00-0,8	Добре 0,8-0,63	Задовільно 0,63-0,37	Погано 0,37-0,2	Дуже погано 0,2-0
1. Питома вага витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у загальній сумі витрат підприємства	0,7	0,65	0,6	0,55	0,5
2. Питома вага чисельності інженерно-технічних працівників і дослідників із науковим ступенем, у загальній їх кількості	0,08	0,07	0,065	0,06	0,05
3. Середній вік інженерно-технічних працівників і дослідників	40	45	55	65	75
4. Коефіцієнт плинності робітників підрозділів інноваційної сфери, який являє собою відношення кількості дослідників, які звільнилися за власним бажанням і через порушення трудової дисципліни, до середньооблікової чисельності дослідників	0,07	0,075	0,08	0,09	0,095
5. Рівень інформатизації робіт, пов'язаних із науково-дослідницькими і дослідно-конструкторськими роботами, який визначає частку робочих місць, оснащених комп'ютерами, у загальній кількості робочих місць науково-технічних працівників	0,8	0,75	0,7	0,62	0,6
6. Рівень забезпечення інноваційної діяльності машинами й устаткуванням, що визначає частку вартості обладнання для проведення НДДКР у загальній вартості основних виробничих фондів	0,2	0,5	0,7	0,8	0,9
7. Коефіцієнт фінансової залежності інноваційної діяльності, що характеризує рівень залежності підприємства від кредиторів і показує частку позикового капіталу у фінансуванні розробки інноваційних проектів. Цей показник свідчить про фінансову стійкість підприємства і значною мірою впливає на можливості підвищення його інноваційного потенціалу	3	2	1	0,4	0,3
8. Коефіцієнт поточної ліквідності, який показує ступінь покриття короткострокових зобов'язань оборотними активами під час упровадження інновацій і, таким чином, зумовлює платіжні можливості підприємства за умови не тільки своєчасного розрахунку з дебіторами і сприятливої реалізації готової продукції, але й реалізації, за необхідності, інших елементів матеріальних оборотних коштів	1	0,8	0,3	0,3	0,1
9. Коефіцієнт критичної ліквідності, який визначає прогнозовані платіжні можливості підприємства за умови своєчасного розрахунку з дебіторами. Він характеризує очікувану платоспроможність на період, що дорівнює середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості	0,35	0,3	0,2	0,1	0,05
10. Коефіцієнт абсолютної ліквідності, що показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом. Він характеризує платоспроможність підприємства на дату складання балансу	0,4	0,39	0,37	0,35	0,3

Джерело: згруповано автором на основі [14]

Інноваційний потенціал доцільно визначати як здатність до зміни, покращання, прогресу, це джерело розвитку. При цьому «все те, що веде до інноваційного розвитку, має інноваційний потенціал. Він як би то стоїть на стику реальності, яка його характеризує, і майбутності, яка його визначає і в той самий час визначається їм» [7, с. 51–57].

Для аналізу використання інновацій та діагностики реалізації інноваційного потенціалу підприємства доцільно розглянути основні показники, що застосовують сучасні науковці. Опрацювавши матеріал, згрупуємо показники забезпечення підприємства ресурсами для реалізації інноваційного потенціалу в табл. 1.

Оцінку інноваційного потенціалу підприємства доцільно здійснювати в такій послідовності: аналіз структури інноваційного потенціалу; виявлення ступеня використання внутрішніх інноваційних можливостей підприємства; оцінка рівня інноваційної активності підприємства. Перший етап оцінки інноваційного потенціалу – аналіз структури інноваційного потенціалу, що передбачає вивчення стану кожного його елементу на основі методу експертних оцінок [9, с. 68–75]. Бальну оцінку використання підприємством потенціалу кожного з елементів інноваційного потенціалу пропонується здійснювати з використанням розробленої шкали: 0 балів – зовсім не використовується потенціал параметра; 1 бал – низький рівень використання потенціалу параметра; 2 бали – середній рівень використання потенціалу параметра; 3 бали – високий рівень використання потенціалу параметра. За результатами оцінки складових елементів інноваційного потенціалу визначаються інноваційні можливості підприємства. Слід зазначити, що чим вищим є рівень використання складових елементів інноваційного потенціалу, тим більшими є шанси у підприємства на виявлення конкурентних переваг для здійснення ефективно інноваційної діяльності. Оцінку рівня інноваційної активності підприємства доцільно здійснювати за такою шкалою: від 0 до 2,0 – дуже низький рівень; від 2,1 до 4,0 – низький рівень; від 4,1 до 8,0 – середній рівень; від 8,1 до 11,55 – високий рівень.

Як показник оцінки інноваційного потенціалу підприємства зазвичай пропонується використовувати досить різнопланові характеристики, які являють собою кадровий, виробничо-технологічний, науково-технічний, фінансово-економічний складники діяльності підприємства інноваційного типу. Для підвищення об'єктивності такої оцінки, що ґрунтується на кількісному врахуванні різнопланових показників, В.М. Хобта пропонує використовувати універсальний показник – функцію бажаності Харрінгтона, в основі побудови якої знаходиться ідея перетворення натуральних значень окремих відгуків (реакцій) на безрозмірну шкалу бажаності (переваги) [14].

Для проведення аналітичної оцінки доцільно використовувати систему показників, що утворюють динамічний ряд, так, щоб поточні їх значення прямо або опосередковано впливали на значення інших показників. Обрана система оцінює не лише кінцевий результат, а й ідентифікує комплекс заходів із поліпшення визначальних показників. Усі показники мають нормативне значення і галузеві коефіцієнти та можуть варіюватися в максимально можливому допустимому діапазоні. Показники представлено в табл. 2.

Наведена методика оцінки інноваційного потенціалу підприємства дає можливість дати комплексну оцінку інноваційного потенціалу, визначити тенденції та динаміку розвитку його рівня, намітити шляхи підвищення ефективності роботи підприємства з урахуванням різномірного спрямованості показників фінансово-економічної, кадрової та науково-технічної сфер, водночас виявити фактори і резерви підвищення інноваційного потенціалу підприємства, виділити основні напрями вдосконалення організаційно-економічного механізму його діяльності.

Висновки. Інноваційний потенціал підприємства – це стратегічна здатність підприємства до реалізації невикористаних можливостей інноваційних ресурсів. Інноваційні ресурси – це виробничі, інтелектуальні та інформаційні ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності підприємства. А обрана система оцінює інноваційний потенціал і дає можливість водночас виявити фактори і резерви його підвищення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бондарчук М.К. Характеристика складових інноваційного потенціалу господарських структур в системі «інновації – фінанси – виробництво» / М.К. Бондарчук, Я.Р. Біленська // Сучасні проблеми економіки і менеджменту : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів : Львівська політехніка, 2011. – С. 197–198.
2. Войнаренко М.П. Інноваційний потенціал промислових підприємств: сутність, структура, особливості оцінки та перспективи розвитку / М.П. Войнаренко, Р.В. Скалюк // Вісник Хмельницького національного університету. Екон. науки. – 2008. – № 1(2). – С. 7–12.
3. Гришко В.А. Формування та оцінювання інноваційного потенціалу машинобудівних підприємств / В.А. Гришко, О.Я. Колещук, Н.І. Крет // Проблеми економіки і управління. – 2009. – № 640. – С. 47–55.
4. Єжакова Н.В. Методичні підходи до управлінського обліку та аналізу ефективності інноваційної діяльності й інноваційної активності підприємств / Н.В. Єжакова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.econindustry.org/archiv /html/2011/st_53_20.pdf.
5. Захарченко В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки : [навч. посіб.] / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.
6. Ілляшенко С.М. Сутність і структура потенціалу інноваційного розвитку підприємства / С.М. Ілляшенко // Економічний

- потенціал підприємства : [навч. посіб.] / За заг. ред. проф. О.Ф. Балацького, проф. О.М. Теліженка. – Суми : Університетська книга, 2014. – С. 291–301.
7. Інноваційний потенціал підприємства: сутність та система захисту / В.В. Гурочкіна // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 5(21). – С. 51–57 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n5.html>.
 8. Онишко С.В. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку економіки / С.В. Онишко // Фінанси України. – 2003. – № 6. – С. 67–74.
 9. Россоха В.В. Методика оцінювання потенціалу інновацій / В.В. Россоха // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 5(47). – С. 68–75.
 10. Тарабан К.С. Виробничий потенціал як фактор підвищення конкурентоздатності логістичної системи машинобудівного підприємства / К.С. Тарабан // REPORTER OF THE PRAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY. Section: Economic sciences, 2014. – Issue. – P. 190–194 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ves.pstu.edu/article/viewFile/42573/39084>.
 11. Трифилова А.А. Управление инновационным развитием предприятия / А.А. Трифилова – М. : Финансы и статистика, 2003. – 176 с.
 12. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации / Р.А. Фатхутдинов. – М. : МаркетДС, 2008. – 412 с.
 13. Федулова Л. Інноваційний розвиток: еволюція поглядів та проблеми сучасного усвідомлення / Л. Федулова // Економічна теорія. – 2013. – № 2. – С. 28–45 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecte_2013_2_4.
 14. Хобта В.М. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства / В.М. Хобта, Г.О. Комар // Економіка промисловості. – 2009. – № 44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/eprom/2009_44/st_44_14.pdf.
 15. Юхновський І.В. Сутність та структура інноваційно-інвестиційного потенціалу економіки: основні підходи та напрями формування / І.В. Юхновський // Український соціум. – 2010. – № 2. – С. 159–171.